

CLEMENS WISSE

Het erfrecht
van de scheve

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

I

Weggedoken achter de dijk van de eeuwenoude poel lag het dorp, uitgestorven op deze warme zondag. Het leek wel of de bevolking van boeren, kleine ambachtslieden en knechten was ingedommeld na een week van ploeteren in de schier ondraaglijke hitte van deze junimaand. Moe van de lange dagen in de hooibouwtijd. Moe van de extra hete dagen in de bakkerij, waar Wim Bakel van kon meepraten. En uitgeput van de slopende arbeid in de fabrieken in de stad, waar vele dorpsgenoten hun armzalige loontje verdienden voor een eveneens armzalig bestaan in deze van God en iedereen verlaten negorij. Dat laatste was de mening van Arie Veerman, die na een fikse ruzie in de dekenfabriek in de stad een eigen kleermakerij was begonnen. Een wonderlijke figuur die Arie. Met z'n eeuwige kalotje was hij een van de weinige zonderlingen in het kleine nogal achterlijke dorp aan de kromme dijk van de poel, een kleine plas als uitloper van het uitgebreide merengebied in de streek.

Het was ook Arie die op het idee kwam om

Gijs de Wit het – naar zijn zeggen – schone vak van kleermaker bij te brengen. ‘Met je scheve karkas en houten poot kun je met je gezonde rechterarm een goede boterham verdienen. Als je in je eentje niet op de tafel kunt komen, dan geef ik je wel een kontje,’ had hij Gijs gezegd.

Maar Gijs had hem uitgelachen en hem voorgehouden dat hij, als oudste en enige zoon van de gezeten boer De Wit, wel wat anders te doen had dan met gekruiste benen op ’n tafel te zitten met naald en garen als enige gereedschappen.

Arie, die gewend was de dingen bij hun naam te noemen, had wat bruut opgemerkt dat gekruiste benen te veel gezegd was voor Gijs. ‘Eén been gekruist met een bezemsteel bedoel je,’ had hij de pochende Gijs terechtgewezen. Daarop was Gijs pas goed kwaad geworden. Hij hield er niet van dat dorpsgenoten, en zeker niet lieden als Arie Veerman die hij ver beneden zijn stand achtte, de draak met zijn handicap staken. Het was al erg genoeg dat z’n ongeluk hem in het dorp de bijnaam ‘scheve’ had opgeleverd. Een nare geschiedenis was met de zware afwijking van Gijs verbonden.

Als kleuter van vier had hij de gewoonte achter alles aan te dribbelen wat bewoog. Meestal

was dat z'n moeder Ada de Wit, maar soms ook de mest- en stortkarren op de boerderij. Op die fatale dag, inmiddels zo'n twintig jaar geleden, was de watervlugge Gijs weer eens aan de aandacht van z'n moeder ontsnapt en gewoontegetrouw achter een kar aan gedribbeld; in dit geval een hooiwagen. Piet van Schoorl, eerste knecht op Mijn Vaders Wensch, de boerderij van Cor de Wit, had slechts oog voor 't voer hooi en kon niet vermoeden dat kleine Gijs achter de wagen scharrelde. Toen hij het voer zo dicht mogelijk onder de losplaats bij de 'barg' manoeuvreerde en het gegil van de kleine Gijs hoorde, was het al te laat. Piet was er dagenlang kapot van geweest. Gijs zat bekneld tussen een van de roeden en met één been onder het achterwiel. In het ziekenhuis bleek het been niet meer te redden. Het moest geamputeerd worden. Het linkerarmpje was verlamd en een gezichtshelft was zwaar gehavend.

Juist Gijs was het die op die snikhete zondag de gezapige rust op het dorpsplein verstoorde door de droge tikken van z'n kunstbeen en stok in een ongelijk ritme.

Gijs was er de man niet naar bij de pakken te gaan neerzitten. Hij had de hitte getrotseerd om naar z'n opoe te gaan. Opoe Stien Kruit,

moeder van Ada de Wit, woonde in een van de oude huisjes die in de schaduw van de kerk schuin tegen elkaar leunden. Bij opoe kon Gijs zichzelf zijn. Zijn doorgaans scherpe tong bleef opoe bespaard. Hij hield van haar en zij van hem. Gijs toonde opoe Stien ook altijd zijn ware aard en die was anders dan men in het dorp gewend was. Bij de doorsneedorpeling stond Gijs bekend als een bittere sarcastische verschoppeling. Dat zij zelf schuld hadden aan dat masker, waarachter Gijs zich steeds verschool, drong niet door tot de rechtlijnig denkende plattelanders. Zijn kinderen gewoonlijk meedogenloos in hun houding tegenover leeftijdgenoten, in het geval van Gijs kwam daar nog een schepje bovenop. Bijnamen waren gemeengoed in het plattelandsdorp, maar die van Gijs hield ook nog verband met zijn gebrek. ‘Scheve’ werd door zowel jong als oud als de dagelijkse bijnaam voor Gijs de Wit gebruikt. Al vanaf de eerste klas van de lagere school. De vermaningen van meester Tuinstra hadden op dat punt geen enkele invloed gehad.

Ook Gijs zelf deed geen moeite meer de beledigende bijnaam te bestrijden. Inwendig barstte hij van nijd als hij met ‘scheve’ werd aangesproken, maar hij zei er niets van. Ten-

minste niet rechtstreeks. Wel nam hij altijd wraak door een sarcastische toon aan te slaan en zodoende had hij meer vijanden dan vrienden gemaakt.

II

Met de mouw van z'n smoezelige bakkerskiel veegde Wim het zweet van z'n voorhoofd. De hitte van de laatste dagen eiste een dubbele tol van bakker Bakel en zijn gezin, waarvan de jongens een deel van het werk in de bakkerij voor hun rekening moesten nemen. Wim Bakel was de oudste zoon en hij stond als vanzelfsprekend 's morgens in alle vroegte achter de hete oven in de snikhete bakkerij. De hitte van de afgelopen dagen hing ook in de vroege ochtend nog in de huizen en zeker in de kleine bedompte dorpsbakkerij.

Wim had de pest in! Niet in de laatste plaats vanwege de aanhoudende hittegolf. Maar er was nog iets. Bij het uitgaan van de kerk, de vorige dag, had hij met Rietje Vos, dochter van dorpsstimmerman Koos Vos, staan praten. Al 'n tijdje had Wim een oogje op Riet en nu had hij dan 'beet'. Een onnozel praatje over een zieke

vrouw in een afgelegen huisje waar Wim eens per week brood bezorgde. Zonder enige bijbedoeling had hij Gijs de Wit begroet met: 'Hoi scheve.'

Gijs had, sarcastisch als steeds, opgemerkt dat Rietje niks van 'meelmuizen' moest hebben. Waar bemoeide die lummel zich mee? Rietje had een kleur gekregen en was met een korte groet haastig weggebeend.

Stomme gek, die Gijs met z'n scheve bast. Wim nam zich voor hem geen blik meer waardig te gunnen. Net nu hij een beetje contact had met Rietje kwam die 'scheve' roet in het eten gooien. Enfin, ze was de wereld niet uit en er zou zich zeker nog wel een gelegenheid voordoen haar te ontmoeten. Ze waren tenslotte geen vreemden voor elkaar. Dit gold overigens voor alle inwoners van het dorp en de daaromheen verspreid liggende boerderijen en daggeldershuisjes. Men kende elkaar van school en van de kerk. Voor Wim kwam daar nog bij dat hij tot in de verre omtrek van het dorp brood moest bezorgen. Hij als zoon van de bakker en zij als dochter van de timmerman konden best een goed span vormen. Niet dat Wim hechtte aan rangen en standen, maar beter zo dan ook daar nog gezeur over te moeten krijgen. Bij

de boeren leefde dat veel sterker. Daar moest 'geld met geld' trouwen. Als je daarbij ook nog iets om elkaar gaf, was dat mooi meegenomen. Een voorwaarde was het allerminst.

Voor Wim was een meisje iets moois, iets liefs. Met zijn zeventien jaren brachten meisjes prikkelende gevoelens bij hem teweeg. Vooral Rietje Vos met haar donkere lokken, bruine ogen en ranke figuurtje. Hij was trouwens niet de enige die een oogje op Rietje had. Concurrentie genoeg, en juist daarom was het zo jammer dat de 'scheve' zo bruut tussenbeide gekomen was.

Veel tijd om verder over de onfortuinlijke ontmoeting na te denken kreeg Wim overigens niet, want z'n moeder, Bep Bakel of voor de dorpsgenoten 'bange Bep', stond al te wenken. Na kerktijd was het gebruikelijk samen koffie te drinken met voor de gelegenheid een speciale lekkernij uit de bakkerij, waarvoor Wim doorgaans bedankte omdat alle zoeternijen hem 'de neus uitkwamen'. Thea, zijn één jaar jongere zuster, hapte gretig in de zoete koek. In de betrekking waar zij als dienstbode werkte, was genoeg; alleen niet voor haar.

Krenterige rijkelui. De vrouw was een bazi-ge kenau en de man een pafferige zakenman

die iets met verschepingen te maken had. Het fijne ervan wist Thea niet. Wel had ze gemerkt dat hij bij z'n echtgenote niet veel te vertellen had en misschien daardoor wat meer oog had voor Thea dan haar lief was. 'Een enge man', vond ze, wat moeder Bep deed verzuchten dat er van die rijke kerels niet één te vertrouwen was met jonge meisjes. Bep was zelf dienstbode geweest en had kennelijk nare dingen op dit gebied meegemaakt. Haar bijnaam 'bange Bep' scheen daar iets mee te maken te hebben. Als jong meisje was ze nogal schichtig als jongens van haar leeftijd haar te na kwamen en al gauw was het onder het jonge volk algemeen bekend dat je bij bange Bep maar beter uit de buurt kon blijven. Waar Bep precies bang voor was had ze nooit uitgesproken, maar haar man Jan Bakel had in het begin van hun verkerings-tijd wel ongeveer aangevoeld waar de schoen wrong. In ieder geval had hij er veel moeite voor moeten doen haar vertrouwen te winnen.

Na hun trouwen had hij dat nog eens dunnetjes moeten overdoen. Ten slotte waren zijn geduld en de diepe gevoelens die hij voor Bep koesterde beloond met drie fijne kinderen. Eerst Wim, een dik jaar later Thea en weer een jaar later Arie. Daar was het bij gebleven. Drie

vond hij ook wel genoeg. ‘Je hebt ze eerder dan een prijs in de loterij,’ placht hij te zeggen als er opmerkingen kwamen over het ongewoon kleine aantal kinderen. Verreweg de meeste gezinnen in de streek bestonden uit zes of meer, soms zelfs veertien kinderen.

Arbeidersgezinnen bakten doorgaans niet zelf brood en om alle monden in die gezinnen te vullen moest Jan Bakel dus heel wat broden leveren. En dan ging het bij die mensen vaak nog mondjesmaat, want geld voor meer dan het hoogstnoodzakelijke was er niet. ‘Geef ons heden ons dagelijks brood,’ werd alom gebeden, maar geven was er niet bij. De zuur verdiende centjes moesten er zijn, anders was er geen brood op de plank. Meer dan eens gaf Jan in een schrijnend geval een broodje extra, maar daar kon hij toch geen gewoonte van maken. De meelhandelaar moest ook betaald worden en deze was niet zo gul een paar zakken gratis te geven om wat extra brood voor arme sloebers in de streek te bakken.

Het grootste deel van de bestellingen werd door Wim bezorgd. Jammer vond Jan het dat Wim nog zo speels was. Vaak genoeg moest hij z’n zoon vermanend toespreken als hij ergens was blijven hangen. ‘Gewoon je klanten afwer-